

EKOTURIZM MAQSADIDA HUDUDLARNI BAHOLASHNING MUOMMOLARI

Ravshanov Shoxrux Aliqul o'g'li

Sharof Rashidov nomdagi Samarqand Davlat Universiteti
doktoranti

Telefon:+998(97) 931 99 00

shokhrux.ravshanov717@gmail.com

Annotatsiya. Ekoturizm, ekologik barqarorlik va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlash orqali, turizmning eng istiqbolli yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Ushbu sohada hududlarni ekoturistik maqsadlarda baholashda tabiiy sharoitlar va ularning uyg'unligi belgilovchi komponentlar sifatida e'tiborga olinishi zarur. Ushbu maqolada, tog' jinslari, relef, iqlim, suv resurslari va boshqa tabiiy omillarni hisobga olgan holda hududlarni baholash jarayoni, shuningdek, landshaft tahlilining ekoturizm salohiyatini shakllantirishdagi o'rni tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: ekoturizm, barqaror rivojlanish, landshaft, tabiiy resurslar, turistik salohiyat, rekreatsiya zonalari, biologik xilma-xillik, infratuzilma, turistik resurslar.

Ekoturizm — bu tabiatga zarar bermasdan, uning resurslaridan foydalanish orqali sayyohlik faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan turizm yo'nalishi. U asosan tabiiy muhitni, madaniy merosni va biologik xilma-xillikni saqlashga, shuningdek, mahalliy aholi manfaatlarini hisobga olishga asoslanadi. Ekoturizmning asosiy maqsadlari quyidagilar:

1. **Tabiatni saqlash:** Ekoturizm tabiiy muhitni himoya qilishga yordam beradi, chunki sayyohlar tabiatni ko'rish va ularga zarar yetkazmaslik tamoyilini qo'llaydilar;

2. **Mahalliy aholini qo'llab-quvvatlash:** Ekoturizm mahalliy iqtisodiyotni rivojlantirishga, ish o'rinlarini yaratishga va mahalliy madaniyatni saqlashga yordam beradi;

3. **Tadqiqot va ta'lim:** Ekoturizm sayyohlarga tabiat va madaniyat haqida ma'lumot berish, ularni ekologik mas'uliyatni o'rganishga va ularning qadriyatlarini tushunishga yordam beradi;

4. **Barqaror rivojlanish:** Ekoturizm barqaror rivojlanishni ta'minlaydi, ya'ni tabiiy resurslarni oqilona va barqaror tarzda foydalanishga asoslanadi.

Turistik salohiyat — bu ma'lum bir hududning turizm sohasida imkoniyatlarini, ya'ni uning turistik resurslari, infratuzilma, xizmatlar va muhitni ifodalovchi kompleksdir. U quyidagi komponentlardan iborat bo'lishi mumkin:

- Tabiiy resurslar: Tabiiy jzoibadorlik, iqlim, landshaftlar, suv havzalari, o'simlik va hayvonot dunyosi;
- Madaniy resurslar: Tarixiy joylar, arxitektura yodgorliklari, mahalliy madaniyat va urf-odatlar;
- Infratuzilma: Mehmonxonalar, restoranlar, transport tizimi, sayyohlar uchun xizmat ko'rsatish muassasalari;
- Ijtimoiy va iqtisodiy omillar: Mahalliy aholi, iqtisodiy imkoniyatlar, turizmni qo'llab-quvvatlash siyosati va boshqalar.

Turistik salohiyatni baholash, ma'lum bir hududda turizmni rivojlantirish imkoniyatlarini aniqlashda yordam beradi va sayyohlar uchun qiziqarli va xavfsiz sharoitlarni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Hududlarni ekoturizm maqsadida baholash jarayonida, tabiiy sharoitlarning qulay yoki noqulayligini aniqlash, rekreatsiyaviy va turistik faoliyatni tashkil etish uchun muhimdir. Y.Axmadaliyev va E.Maxkamov (2021) fikrlariga ko'ra, tabiiy sharoitlar faqat landshaft nuqtai nazaridan baholanganida, rekreatsiya va turistik faoliyat to'g'ridan-to'g'ri amalga oshirilishi mumkin. Tabiiy sharoitlarning

optimal darajasi, iqlim, suv, o'simlik va hayvonot dunyosi kabi ko'rsatkichlar baholash mezonlari sifatida tan olinadi.

Landshaft komplekslari ekoturizmning rivojlanishiga bevosita ta'sir etadigan omillar bilan ajratiladi. Tabiat komplekslarini ekoturizmni rivojlantirish maqsadida baholashda Y.A.Vedenin va N.N.Mirashnichenkolar (1969) tomonidan ishlab chiqilgan baholash usuli keng qo'llaniladi. Ushbu usulda, hudud tabiiy resurslari 5 balli tizimda baholanadi, bu esa ekoturizmga qiziqish va talabni aniqlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Ekoturizm salohiyatini baholashda, hududlarning tabiiy sharoitlari, relefning parchalanganligi, atmosfera havosining tozaligi va musaffoligi, o'simlik bilan qoplanganlik, issiq va sovuq davr xarakteristikalarini kabi ko'rsatkichlar inobatga olinishi zarur. Ushbu jihatlarda hududning ekoturizm salohiyatini shakllantiradi va ekologik muvozanatni saqlab qolish imkoniyatlarini belgilaydi. Ekoturizm salohiyatini aniqlashda hududlarning tabiiy sharoitlari va landshaft tahlili o'zaro bog'liq bo'lib, muhim ko'rsatkichlarni ko'rsatadi. Ekoturizm salohiyati - bu tabiiy va ijtimoiy-madaniy shart-sharoitlar to'plami, bu orqali rekreatsiya faoliyatini tashkil etish imkoniyatlari belgilanadi. Bunday baholash, ekoturizmni rivojlantirishda ijtimoiy va iqtisodiy muammolarni hal qilishga yordam beradi.

Ekoturizm salohiyatini baholashda bir qator muammolar yuzaga kelishi mumkin. Birinchidan, tabiiy sharoitlarning o'zgaruvchanligi va baholash mezonlarining subyektivligi ekoturizm salohiyatining aniqlanishida qiyinchiliklar tug'diradi. Shuningdek, ekoturizm salohiyatini baholashda muayyan cheklovlar mavjud. Masalan, tog' va tog'oldi hududlaridagi o'ziga xos tabiiy sharoitlar va ularning o'zgarishi ekoturizmning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi.

Ekoturizmning tabiiy salohiyatini baholashda mavjud tabiiy obyektlarning o'ziga xosligi, ularning holatidagi farqlari, foydalanish imkoniyati va boshqalar hisobga olinishi kerak. Ekoturizm yo'llarining ekoturistik salohiyatini baholash metodologiyalari

mavsumiy farqlarni hisobga oladi va mavjud tabiiy resurslarning xarakterini aniqlaydi. Ushbu jarayon, ekoturizm faoliyatini takomillashtirish va uning barqarorligini ta'minlashga yordam beradi. Biroq, ekoturizm boshqa turizm turlaridan tabiiy muhitga unchalik katta ta'sir yetkazmasligi bilan ajralib turishiga va ayniqsa rivojlangan infratuzilmani talab qilmasligiga qaramay bu yo'nalishdagi faoliyat jiddiy qiyinchiliklarga duch kelmoqda.

Ekoturizmning muvaffaqiyatli rivojlanishi nafaqat atrof-muhit holatiga foydali ta'sir ko'rsatadi, balki hududlarda kichik biznesni tashkil etishga yordam beradi, shuningdek, ma'lum bir hududning madaniyati va tabiiy go'zalligi haqidagi bilimlarni tarqatish manbai hisoblanadi. Ekoturizm zamonaviy davlat iqtisodiyotini shakllantirish jarayonining ajralmas qismi bo'lib, tabiiy muhitni muhofaza qilish va tiklash jamiyat rivojlanishining tobora aniq mezoniga aylanib bormoqda.

Xulosa

Ekoturizmni rivojlantirishda hududlarni baholash jarayoni, tabiiy sharoitlarning qulay va noqulay tomonlarini tahlil qilish va landshaft tahlilining o'zni muhim ahamiyatga ega. Hududlarning tabiiy resurslari va salohiyatini aniqlash, ekologik muvozanatni saqlashda va barqaror rivojlanishni ta'minlashda zaruriy shartdir. Kelgusida ekoturizmni rivojlantirish uchun mavjud tabiiy resurslardan samarali foydalanish, shuningdek, rekreatsiya va turistik faoliyatni samarali tashkil etish uchun izchil tadqiqotlar o'tkazish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Ravshanov Sh. **Tourist and recreational potential of Surkhandarya region.** // Science and Education in Karakalpakstan. Nukus 2022 – 265-271c.

2. Ravshanov Sh. Tourism potential and development prospects of surkhandarya region. // Экономика и социум. - Саратов. 2021, №6 (85), ISSN: 2225-1545. -с. 519-522

3. Дроздов А.В. Современный экотуризм: концепции и практика // Теория и практика международного туризма. Сборник статей. - Москва, 2003. - С. 245-260.

4. Калов Р.О. Ресурсный потенциал ландшафтов Центрального Кавказа: – Ставрополь: Кабард.-Балкар. гос. с.-х. акад., 2009. – 45 с.

5. Ледовских Е.Ю., Моралева Н.В., Дроздов А.В. Экологический туризм на пути в Россию. Принципы, рекомендации, российский и зарубежный опыт. – Тула: Гриф и К, 2002. – 284 с.

6. Сергеева Т.К. Экологический туризм. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 208 с.